

K NIEKTORÝM CHYBÁM NEODBORNÝCH PREKLADATEĽOV PRI PREKLADE Z ANGLIČTINY

Bc. Lýdia Machová

Lýdia Machová je študentkou 2. ročníka magisterského stupňa v odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, v kombinácii anglický jazyk - nemecký jazyk. Popri štúdiu sa aktívne venuje tlmočeniu, prekladom a samostatnému učeniu sa ďalších cudzích jazykov. V akademickom roku 2010/2011 sa zapojila do súťaže Študentská vedecká a odborná konferencia (ŠVOK) na Katedre anglistiky a amerikanistiky a súčasne na Katedre germanistiky, nederlandistiky a škandinavistiky, pričom na oboch sa umiestnila na 1. mieste (predkladaná práca je jednou z ocenených prác). Po získaní magisterského titulu by sa naďalej chcela vzdelávať v oblasti tlmočenia a pokračovať v akademickej kariére.

1 ÚVOD

Táto práca je výsledkom výskumu chýb neodborných prekladateľov v prekladoch z angličtiny do slovenčiny. Problematikou sa zaoberáme už dlhšiu dobu popri redigovaní amatérskych prekladov. V niektorých prípadoch však redakčná práca zahŕňa prepisovanie väčšiny viet úplne od začiatku, pretože sa v nich nachádzajú chyby na takmer všetkých jazykových úrovniach - morfolologickej, syntaktickej, lexikálnej aj stylistickej, pričom niektoré z nich pretvárajú pôvodný text do takej miery, že preklad je miestami nezrozumiteľný, a tým nepoužiteľný. Vybrané chyby budeme nielen analyzovať, ale pokúsime sa tiež objasniť dôvody ich výskytu.

2 METODIKA VÝSKUMU

2.1 Subjekty výskumu

Subjektmi nášho výskumu sú neodborní prekladatelia, čo znamená osoby bez diplomu z odboru prekladateľstva a tlmočníctva a taktiež bez relevantných skúseností s prekladom. Väčšinou ide o mladých ľudí, ktorí o sebe tvrdia, že angličtinu si osvojili na vysokej úrovni. Všetky preklady vo výskume boli výsledkom dobrovoľnej práce - prekladatelia ponúkli svoje preklady z vlastnej vôle a bez nároku na finančnú odmenu.

2.2 Predmet výskumu

Všetky texty, ktoré v tejto práci analyzujeme, sú materiály používané v rámci medzinárodného hnutia *The Zeitgeist Movement*, ktoré propaguje nový typ spoločensko-ekonomického systému nazvaného „zdrojová ekonomika“. My sme vo výskume pracovali s prekladmi titulkov pre film *Zeitgeist: Moving Forward* a s prekladom dokumentu *Activist Orientation Guide*. Tieto texty pokrývajú rôzne oblasti spoločenského života (ekonomiku, ekológiu, energetiku, dopravu, bývanie, vzťahy, rodinu atď.) a všetky sú adresované širokej verejnosti, nie sú teda písané odborným jazykom. Z tohto dôvodu vylučujeme nedostatočné vecné znalosti alebo chýbajúcu odbornú slovnú zásobu prekladateľov ako možný dôvod pre výskyt skúmaných chýb.

2.3 Metódy vyhodnotenia a interpretácie

Chyby, ktoré sme skúmali, rozdelíme do troch skupín:

- a) slovenčina - táto skupina sa zameriava na chyby spôsobené nedostatočnou znalosťou systému slovenského jazyka, predovšetkým jeho atribútov, ktoré sú odlišné od angličtiny
- b) angličtina - do tejto skupiny patria chyby vyplývajúce z nesprávneho pochopenia významových odtienkov vo východiskovom texte, ako aj z nedostatkov v anglickej gramatike
- c) prekladateľské zručnosti - ide o také vlastnosti textu, ktoré vyžadujú viac ako len znalosť dvoch jazykov, napríklad voľba správneho významu slova, prenos dodatočných atribútov textu do cieľového jazyka a pod.

Uvedomujeme si, že tretia skupina sa často prekrýva s prvými dvoma, pretože chyby v jazyku sú zvyčajne sprevádzané nedostatočnou prekladateľskou zručnosťou. Všetky príklady v tejto práci sú autentické a v podobe, v ktorej ich napísali subjekty. Nakoľko je obsah tejto práce obmedzený, v niektorých prípadoch budeme udávať len malú, relevantnú časť prekladaného textu. Kde je potrebný širší kontext, uvedieme ho len v pôvodnej anglickej verzii menším písmom. V každom prípade ponúkneme pôvodnú vetu v angličtine, jej preklad a napokon náš vlastný návrh na vhodnejší preklad. Ak príklad pochádza z prekladu filmových tituliek, označíme ho apostrofom.

3 VÝSLEDOK VÝSKUMU

3.1 Slovenčina

3.1.1 Slovosled

V súvislosti so slovosledom sme skonštatovali dva typy problémov: doslovný preklad anglického pevne stanoveného slovosledu (A) a neznalosť prirodzeného usporiadania slovenskej vety (téma a réma) (B).

(A) Našli sme množstvo prípadov „hynózy“ originálu, predovšetkým v poradí jednotlivých prvkov. Najväčším problémom bol preklad príslovkového určenia na začiatku anglickej vety:

A: „*In a monetary system, the whole structure is based on human participation.*“

P: „*V monetárnom systéme, celá štruktúra sa opiera o účasť človeka na tomto kolobehu.*“

N: *V monetárnom systéme je celá štruktúra založená na účasti človeka.*

Prekvapila nás frekvencia podobných viet v skúmaných prekladoch, pretože predpokladáme, že jednoduché kontrolné čítanie prekladu musí automaticky takéto zjavné nedostatky odhaliť. Dá sa preto predpokladať, že prečítanie vlastného prekladu zrejme nebolo súčasťou prekladateľského procesu.

(B) Ešte častejšie sa vyskytovali chyby v pozícii témy a rémy. Slovosled v angličtine ako analytickom jazyku je pevne daný a pozícia slov vo vete nás informuje o ich gramatickej funkcii (napr. podmet, predikát, predmet atď.). Slovenčina je však prevažne syntetický flektívny jazyk, v ktorom na určenie gramatickej funkcie jednotlivých slov postačia ich koncovky. Slovosled tu využívame na iný účel - informuje nás, ktorý údaj je v kontexte už známy (téma) a ktorý je nový (réma). Prirodzený (objektívny, neutrálny) slovosled v slovenčine je s témou na začiatku výpovede a s rémou na konci (Mistrík, 1966). Pokiaľ ich

vymeníme, získame subjektívny, expresívny slovosled, ktorý môžeme využiť napríklad v umeleckých textoch, nie však v neutrálnych výpovediach.

A': „People who are adopted have a lifelong sense of rejection very often. They can't recall the adoption. They can't recall the separation of the birth mother because there's nothing there to recall with. But the emotional memory of separation and rejection is deeply embedded in their brains.“

P: „[...]Nespomínajú si na oddelenie od svojej matky, pretože nemajú spomienky, ktoré by si mohli vedome vybaviť. Lenže emocionálna spomienka na oddelenie a odmietnutie je hlboko zakorenená v ich mozgu.“

N: [...] Lenže v mozgu majú na toto odlúčenie a odmietnutie zakorenenú silnú emocionálnu spomienku.

Rémou, a teda najdôležitejšou časťou celej výpovede, je *emocionálna spomienka*. Pokiaľ ju umiestnime na iné miesto než na koniec, sťažíme tým (ak nie znemožníme) pochopenie celej myšlienky.

Slovosled, ktorý použil prekladateľ, by sme mohli využiť v inom kontexte, napríklad, ak by sme chceli zdôrazniť, že spomienka je zakorenená v ľudskom mozgu, a nie, povedzme, v svaloch. Ďalší možný slovosled by bol *Lenže emocionálna spomienka na oddelenie a odmietnutie je v ich mozgu hlboko zakorenená*. Toto by autor pravdepodobne napísal, pokiaľ by predošlý text naznačoval, že spomienka je len povrchná.

Predpokladáme, že prekladateľ nevedel, nakoľko môže vedome pracovať so slovenským slovosledom, aby docielil želaný efekt, pretože podobné prípady nelogického slovosledu sme našli aj na mnohých iných miestach v autorovom preklade.

3.1.2 Verbálne a nominálne vyjadrovanie

Pre neodborných prekladateľov je tiež veľmi ťažké uvedomiť si rozdiely medzi angličtinou a slovenčinou v súvislosti s uprednostňovaním slovesného či menného vyjadrovania. Je to však pochopiteľné, keď vezmeme do úvahy, že žiadny subjekt sa pravdepodobne nikdy nezaoberal angličtinou alebo slovenčinou z pohľadu kontrastívnej jazykovedy.

A: „Today, financial barriers place enormous limitations on innovation, individual creativity, and personal incentive.“

P: „Dnešné finančné bariéry spôsobujú vysoké obmedzenie inovácie, individuálnej kreativity a osobnej motivácie.“

N: *Finančné prekážky v súčasnosti výrazne obmedzujú inováciu, individuálnu kreativitu a osobnú motiváciu.*

Kým v angličtine znejú verbálne frázy typu *place limitations on* úplne prirodzene, v slovenčine je to skôr rušivý element. Súvisí to opäť s rozličným slovosledom - pokiaľ chceme v angličtine vyjadriť veľkosť obmedzenia, máme k dispozícii len prídavné meno (*enormous limitations*). Keby sme použili príslovku (*enormously*), jej prirodzená pozícia by bola na konci vety, (teda *Financial barriers limit innovation, individual creativity, and personal incentive enormously*) a tu by už bol na príslovke v kontexte celej vety kladený istý dôraz. V slovenčine však môžeme príslovku umiestniť priamo pred sloveso (*výrazne obmedzujú*), a preto nevzniká potreba použitia nominálneho výrazu (*spôsobovať obmedzenie*).

Uvádzame pár ďalších príkladov:

- *“sme prijímateľom rôznych informácií” [prijímame rôzne informácie]*
- *“Ich deti boli náchylnejšie na výskyt odchýlok, ktoré ich predisponovali k*

závislostiam. “ [Ich deti mali väčší sklon podľahnúť závislostiam.]

3.1.3 Nesprávne výrazy v slovenčine

V tejto skupine sme našli opäť dva druhy chýb. Prvá je spôsobená interferenciou anglického originálu (A) a druhú by sme mohli nazvať jednoducho nedostatočnou úrovňou znalosti slovenského jazyka bez ohľadu na angličtinu (B).

(A) Angličtina nepriamo zasahovala do prekladov predovšetkým na lexikálnej úrovni, čoho výsledkom boli doslovné preklady anglických zvrátov, ako napríklad:

A’: „*A study done in Montreal with suicide victims ...*“

P: „*V kanadskom Montreale prebehla štúdia s obeťami samovrážd, [...]*“

N: *V kanadskom Montreale prebehla štúdia o samovraždách, [...]*

Na prvý pohľad nemusí čitateľovi na tejto vete nič prekážať, keď sa však pozrieme na frekvenciu daného slovného spojenia v slovenčine, zistíme zaujímavú vec. Slovenský národný korpus neuvádza žiadny prípad výskytu spojenia *obete samovrážd* a len dva prípady spojenia *obeť samovráždy*, pričom ale ani jeden z nich nepochádza z autentického slovenského textu - oba sú prekladmi z amerických románov. Na porovnanie, *Corpus of Contemporary American English* pozná 39 viet so spojením *suicide victim/s* a vyhľadávač Google ich dokáže nájsť viac než 600 000. Prekladateľ by mal byť v každom prípade opatrný, aby nevytváral v slovenčine zbytočné kalky.

(B) V nasledujúcich príkladoch môžeme nájsť prípady nesprávneho použitia slovenčiny na lexikálnej úrovni (gramatickým chybám sa bude venovať nasledujúca podkapitola).

A’: „*And, in fact, it looks as if some of the early childhood influences and the kind of child rearing affect gene expression, ...*“

P: „*V skutočnosti to vyzerá tak, že rané vplyvy v detstve a spôsoby výchovy detí ovplyvňujú prejavenie sa génov, [...]*“

N: *V skutočnosti to vyzerá tak, že vplyvy v ranom detstve a spôsob výchovy dieťaťa ovplyvňujú prejavenie sa jednotlivých génov, [...]*

Tu vidíme hneď dva prípady chybného použitia slovenčiny v jednej vete. Krátky slovník slovenského jazyka uvádza *rané detstvo* ako jednu zo štyroch kolokácií pre slovo „detstvo“. Spojenie *rané vplyvy* by sme v slovenských textoch zrejme hľadali márne. Táto chyba pravdepodobne vznikla na základe nesprávnej analýzy spojenia *the early childhood influences*, v ktorom prekladateľ nepochopil spojenie *early childhood* vo funkcii modifikátora slova *influences*.

Druhý nevhodný preklad je *spôsoby výchovy detí*. Neexistuje dôvod, prečo by sme mali použiť množné číslo. Ak použijeme singulár, je jasné, že spôsob, akým vychovávame konkrétne dieťa, sa odrazí v prejave génov, a to sa týka akéhokoľvek dieťaťa. Nepotrebujeme predsa vyjadriť, že všetky spôsoby výchovy všetkých detí vplyvajú na gény všetkých detí. V slovenčine používame v podobných kontextoch slovo *človek*, ktorým odkazujeme na celé ľudstvo. Nevieme odhadnúť, čo viedlo prekladateľa k takémuto prekladateľskému riešeniu, pretože v pôvodnej vete nie je nič, čo by ho mohlo zmiast’ v súvislosti s číslom podstatných mien.

Ďalší preklad tohto typu, na ktorom by sa čitateľ pravdepodobne aj pobavil, je:

- „*the invention of the powered machine*“ - *výmysel strojov [vynájdenie stroja]*.

3.1.4 Chyby v slovenskej gramatike

Pri štúdiu prekladov neodborných prekladateľov sme narazili na viacero chýb na syntaktickej rovine v cieľovom jazyku. Opäť sa raz vraciame k slovosledu, avšak tentoraz ide skôr o syntaktické väzby medzi jednotlivými prvkami.

A': „It has sensors in all technical belts to track the progress of architecture.“

P: „Má senzory vo všetkých technických pásoch na monitorovanie funkčnosti procesov.“

N: Vo všetkých technických pásoch má senzory na monitorovanie funkčnosti procesov.

Slovenská veta je v takejto podobe dvojznačná, pretože nie je jasné, či je monitorovanie syntakticky spojené so senzormi alebo s pásmi. Ide teda o *senzory na monitorovanie* alebo *pásky na monitorovanie*? Príslovkové určenie *na monitorovanie funkčnosti procesov*, ktoré je syntakticky späté s predmetom (senzory), je od predmetu príliš vzdialené. Vloženie spojenia *in all technical belts* nespôsobuje v anglickej syntaxi žiadne problémy, ale rovnaký slovosled je pre slovenského čitateľa mätúci. Príjem celej informácie pritom dokáže uľahčiť jednoduchá zmena slovosledu. Obdobným riešením by mohlo byť využitie podrad'ovacieho súvetia (*Vo všetkých technických pásoch má senzory, ktoré monitorujú funkčnosť procesov.*).

3.1.4.1 Trpný rod

V oblasti prekladu anglického trpného rodu do slovenčiny sme narazili na obzvlášť veľa chýb. Kým v angličtine je trpný rod pomerne frekventovaný, pre slovenčinu nie je natoľko charakteristický (Bázlik, 2000). Najčastejšie sa vyskytuje v zvratnej forme pomocou „sa“.

A: „In the United States alone about 3 million tons of toxic chemicals are released into the environment a year.“

P: „V samotných Spojených štátoch je do životného prostredia vypúšťaných asi 3 milióny ton toxických chemikálií ročne.“

N: Len v Spojených štátoch sa do životného prostredia ročne vypúšťajú asi 3 milióny ton toxických chemikálií.

Tento preklad znie trochu nešikovne, pretože čitateľ očakáva v jednotlivých častiach vety rôzne jej zakončenia. V uvedenej vete je problémom nezhoda medzi podmetom a slovesom v čísle (*je vypúšťaných* sa viaže s číslovkou 5 alebo s vyššími), ale domnievame sa, že prekladateľ sa v preklade „stratil“ už voľbou opisného trpného rodu.

Ako sa zdá, neodborní prekladatelia majú najväčší problém s uvedením si základnej štruktúry slovenského jazyka, funkčnosti slovosledu a tendencie k slovesnému vyjadrovaniu. Robia tiež viacero chýb na lexikálnej a syntaktickej úrovni, často pre interferenciu angličtiny. Za najväčší problém považujeme neschopnosť prekladateľov uvedomiť si možnosti aktívnej práce s cieľovým jazykom bez sústavného porovnávania jednotlivých viet a slov s východiskovým textom.

3.2 Anglický jazyk

Prekladateľ z cudzieho jazyka vždy narazí na isté problémy spojené s východiskovým textom a nájde v ňom slová, ktoré nepozná. Je to prirodzené a neznamená to, že preklad bude kvôli tomu horší, ale to len v prípade, že si prekladateľ konkrétne chýbajúce znalosti doplní. Ak sa však rovnaká situácia vyskytne na úrovni gramatiky a prekladateľ nepochopí štruktúru textu, považujeme to za omnoho vážnejší problém, predovšetkým vtedy, keď si toho prekladateľ nie je vedomý.

3.2.1 Nedostatky v znalosti anglickej gramatiky

A': „So, we have been going up in the development and use of technology in an exponential way. So, definitely automation is going to continue. You cannot stop technologies that just make sense.“

P: „Náš rozvoj šiel dopredu a využívanie technológií sa rapídne zvyšovalo.“

N: Náš rozvoj napreduje veľkou rýchlosťou a využívanie techniky narastá exponenciálnym radom.

Prekladateľ si neuvedomil, že ekvivalentom anglického predprítomného času môže byť v slovenčine aj prítomný čas a v tomto konkrétnom prípade to ani iný čas byť nemôže. Ako vidíme z uvedeného kontextu, vo vete ide o to, že technika sa v dnešnom svete neustále rozvíja a tento proces sa ešte neskončil. Prekladateľ zjavne nepoznal využívanie predprítomného času ako takého, ale ešte vážnejšou chybou je, že nepracoval v širšom kontexte.

Inými gramatickými nuansami, ktoré skúmaní prekladatelia často nepochopili, bolo využitie modálneho slovesa *will* alebo slovesa *to want* vo význame rady resp. upozornenia typu *you don't want to do that*.

3.2.2 Významové posuny

Nasledujúci príklad je ukázkou toho, ako aj drobná nedôslednosť vo výbere slov v preklade dokáže zmeniť celú pôvodnú myšlienku.

A': „So, such advanced systems would be, [sic] in part what comprise [sic] our agricultural belt.“

P: „Tieto pokročilé systémy sa budú čiastočne nachádzať v poľnohospodárskej zóne.“

N: Tieto pokročilé systémy budú súčasťou poľnohospodárskej zóny.

Je veľký rozdiel, keď sa predmet čiastočne nachádza v jednej zóne, (čo znamená, že sa rozprestiera aj na iných zónach), a keď je predmet súčasťou jednej zóny (čo znamená, že v zóne môžu byť aj iné predmety). Tento príklad je z textu, ktorý vysvetľuje zložitú štruktúru mesta nového typu, niečo, čo ešte nikde na svete neexistuje. To by mal byť pre prekladateľa dostatočný signál na maximálnu možnú ostražitosť, aby podobnými posunmi nezmiatol čitateľa resp. diváka. Domnievame sa, že problémom tu bola opäť nedostatočná znalosť anglickej gramatiky, (v tomto prípade ide o tzv. pseudo-cleft sentence), aj keď pripúšťame, že chyby v pôvodnom texte (transkripcia zvukovej nahrávky z filmu) mohli prekladateľovi sťažiť pochopenie celej myšlienky.

3.2.3 Anglická frazeológia

Ďalšou problematickou oblasťou boli anglické frazeologizmy, ktoré sú v anglických textoch hojne zastúpené a často nemajú zjavné alebo žiadne ekvivalenty v slovenčine. Ilustruje nám to aj nasledujúci príklad:

A: „While there are various theories on the cause, it seems most economists tend to shy away from the ‘elephant in the living room’... and that is the powerful effect Monetary Contraction and Expansion have on the Business Cycle.“

P: „Zatiaľ čo existuje viaceré teórií o príčine, vyzerá to tak, že väčšina ekonómov bočí od „slona v porceláne“...od mocného účinku monetárnej kontrakcie a expanzie na hospodársky cyklus.“

N: *Zatiaľ čo existuje viacero teórií o príčine, vyzerá to tak, že väčšina ekonómov bočí od toho najzjavnejšieho – od skutočnosti, že na hospodársky cyklus výrazne vplyva monetárna kontrakcia a expanzia.*

Prekladateľ, ktorý v texte narazil na neznámy frazeologický výraz, pravdepodobne použil prvé ustálené spojenie so slovom *slon*, ktoré mu prišlo na um. Je zjavné, že sa nad týmto zvratom veľmi nezamýšľal a už vôbec neuvažoval nad zmyslom anglického frazeologizmu v danom kontexte. Prirovnanie *ako slon v porceláne* označuje správanie nemotorného, neohrabaného človeka. Pôvodná anglická veta však znamená niečo úplne iné - *elephant in the living room* (doslovne *slon v obývačke*) sa vzťahuje na *zjavný problém, o ktorom nikto nechce hovoriť*. Keby sa prekladateľ bol zamyslel nad zmyslom relevantnej časti textu, snažil by sa zrejme zistiť, čo tento zvrät v angličtine znamená a pokúsil by sa nájsť preň ekvivalent.

Podobná chyba nastala aj pri ďalšom ustálenom spojení:

A: *“Vested interest” or [sic] a person or group having something to gain or lose by a governmental decision is a two way street. A politician can gain monetary ‘contributions’ from a company he favors in his rulings, while the company thus gains from the rulings made in favor of itself.”*

P: *„Neodňateľný záujem”, osoba alebo skupina, ktorá rozhodnutím vlády môže získať alebo stratiť, je dvojsečná zbraň.“*

N: *„Vlastný záujem” osoby alebo skupiny, ktorá môže rozhodnutím vlády získať alebo stratiť, závisí od spolupráce oboch strán.*

Spojenie *two-way street* (doslovne *obojsmerná ulica*) síce obsahuje číslicu dva, avšak s dvojsečnou zbraňou nemá nič spoločné. Vyjadruje spoluprácu dvoch strán, zatiaľ čo dvojsečná zbraň je niečo, čo prináša pozitívne, ale aj negatívne následky. Chceli by sme tiež upozorniť na to, ako môže malý preklep vo východiskovom texte ovplyvniť schopnosť prekladateľa porozumieť celej vete (*or* namiesto *of*).

3.2.4 Preklad všeobecného „you“

Pri skúmaní prekladov ne odborných prekladateľov sme si všimli aj iný prekladateľský problém, ktorý si často neuvedomujú - preklad druhej osoby „you“, keď sa vzťahuje všeobecne na všetkých ľuďoch.

A: *„If you don’t want war, if you don’t want poverty, hunger, unemployment, . . . you have to declare the Earth as the common heritage of all the world’s people.”*

P: *„Ak nechcete vojnu, ak nechcete chudobu, hlad, nezamestnanosť, [...] musíte vyhlásiť Zem za spoločné dedičstvo všetkých ľudí na svete.“*

N: *Ak nechceme vojnu, ak nechceme chudobu, hlad, nezamestnanosť, [...] musíme vyhlásiť Zem za spoločné dedičstvo všetkých ľudí na svete.*

Preklad je po gramatickej stránke správny, avšak zo štylistického hľadiska znie použitie druhej osoby množného čísla trochu priamo a príliš osobne. Slovenský čitateľ by dokonca túto vetu mohol pochopiť ako priamy rozkaz, čo by malo negatívny vplyv na celkový odkaz autora. Slovenčina v takýchto situáciách uprednostňuje skôr všeobecnejšiu prvú osobu množného čísla alebo iné neosobné konštrukcie (*treba, je potrebné, človek... musí*). Prekladateľ, ktorý si nie je takýchto rozdielov v anglickom a slovenskom jazyku vedomý, bude len sotva zvažovať v podobných vetách použitie inej gramatickej osoby.

Chyby v tejto skupine boli vo všeobecnosti spôsobené neznalosťou niektorých nuáns v angličtine, či už v gramatike alebo v lexike. Prekladateľom by sme odporučili snažiť sa byť v neustálom kontakte s písanými aj hovorenými anglickými textami.

3.3 Prekladateľské zručnosti

Ako posledné budeme analyzovať vety, v ktorých prekladatelia nedokázali uplatniť základné prekladateľské procesy. Uvedené príklady prekladov sú nevhodné z dôvodu nedostatkov v slovenčine, angličtine alebo vo väčšine prípadov v oboch jazykoch súčasne.

3.3.1 Reálie

Každý prekladateľ musí pri preklade z jedného jazyka do druhého nevyhnutne vziať do úvahy skutočnosť, že transfer sa neuskutočňuje len medzi samotnými jazykmi, ale pracuje sa v širšom sémanticko-kultúrnom kontexte (Rakšányiová, 2005). To znamená, že prekladateľ musí zvážiť zámer autora pôvodného textu a rovnako pravdepodobnú reakciu čitateľa v cieľovej kultúre. Sme zástancom teórie skoposu a sme presvedčení, že dobrý preklad zachováva všetky dôležité prvky originálu, bez ohľadu na slovnú (ne)ekvivalenciu. Z tohto dôvodu vnímame nasledovný preklad určený slovenskému adresátovi ako nevhodný :

A: „Once that person is in power, the public then has no power. Did you vote for the space program? Did you vote for the cabinet of the new president? . . . Did you vote for where highways or power grids go? Did you vote for the war in Iraq? No, you didn't.”

P: „Hlasovali ste za vesmírny program? Hlasovali ste za kabinet nového prezidenta? [...] Hlasovali ste za to, kadiaľ majú viesť diaľnice a elektrické siete? Hlasovali ste za vojnu v Iraku? Nie, nehlasovali.“

N: Hlasovali ste za Lisabonskú zmluvu? Hlasovali ste za členov vlády? [...] Hlasovali ste za vyvlastnenie pozemkov kvôli diaľniciam? Hlasovali ste za vyslanie vojakov do Iraku? Nie, nehlasovali.

Táto časť textu v sebe skrýva veľkú energiu, pretože sa priamo obracia na čitateľa a snaží sa ho priviesť k zamysleniu sa nad silou svojho hlasu vo volebnom systéme. Autor si vybral zopár príkladov z aktuálnych udalostí v USA (aktuálnych v roku vydania, t.j. 2009) a priemerne informovaný americký čitateľ dobre vie, na čo naráža. Tieto udalosti však priamo nesúvisia s našim politickým a kultúrnym kontextom - Slovensko sa nezúčastňuje žiadneho vesmírneho programu a nemáme ani žiadny výrazný vplyv na vojnu v Iraku a slovenský prezident nemá kabinet. Preto navrhujeme v slovenskom texte použiť pozmenené reálie, také, ktoré budú Slovákom blízke a ktoré na nich budú mať rovnaký účinok ako pôvodný text na Američanov. Naš preklad je len návrh, nad výberom jednotlivých politických udalostí by sa dalo polemizovať.

3.3.2 Dodatočné atribúty textu

Ďalší neadekvátny preklad vzniká vtedy, keď sa z neho stratia implicitné informácie obsiahnuté v origináli, ktoré majú za cieľ isté perlokučné akty (t.j. účinok výpovede na adresáta, ako napr. zastrašenie, prekvapenie, inšpirácia čitateľa a pod.).

A: „Are we going to now inject over 40 trillion dollars into the US economy to cover this [debt]? No - because not only would this create trillions in new debt, it would likely cause hyperinflation on a grand scale. From a different angle, the GDP of the US in 2007 was only about 14 trillion!”

P: „A keď sa na situáciu pozrieme inak, HDP Spojených štátov v r. 2007 bol asi 14 biliónov USD.“

N: Navyše vezmime do úvahy, že HDP Spojených štátov v roku 2007 bolo len asi 14 biliónov dolárov!

Preklad síce zachováva hlavné informácie výpovede, avšak neprenáša dodatočné znaky pôvodného textu, ktoré sú rovnako dôležité. Výsledkom je, že preložená informácia nevyznieva ako prekvapenie, ale skôr ako iný, neutrálny pohľad na HDP Spojených štátov - slovenský čitateľ by z prekladu nepochopil, či autor považuje 14 biliónov dolárov za príliš vysokú, príliš nízku alebo normálnu sumu. Čo je ale ešte horšie, uvedená veta nie je nijako napojená na predchádzajúce informácie. Predpokladáme, že dôvodom vzniku tejto chyby bola nedostatočná analýza daného segmentu textu a mechanické postupovanie pri preklade.

3.3.3 Nesprávny význam slova

A: „We do advocate that all people have access to all goods and services, medical care, education, shelter, food and so forth.“

P: „Zasadzujeme sa o to, aby všetci ľudia mali prístup ku všetkým prostriedkom a službám, zdravotnej starostlivosti, vzdelaniu, útočišťu, potrave atď.“

N: Presadzujeme názor, že každý človek by mal mať prístup k tovarom a službám, k zdravotnej starostlivosti, vzdelaniu, bývaniu, potrave atď.

Prekladateľ síce použil slovenský ekvivalent slova *shelter*, avšak zo slovníka vybral nesprávnu lexiu. Slovník *The Longman Exams Coach Dictionary* napríklad uvádza na prvom mieste definíciu: *miesto na žitie považované za jednu zo základných životných potrieb* a na druhom mieste definíciu: *ochrana pred nebezpečenstvom alebo vetrom, dažďom, horúčavou atď.* Daná časť textu je napísaná neutrálnym štýlom, preto slovo *útočisko* nemá medzi inými vymenovanými životnými potrebami žiadne opodstatnenie.

Predpokladáme, že prekladateľ si význam neznámeho slova overil len v dvojjazyčnom prekladovom slovníku. Problémom zjavne bolo hľadanie ekvivalentu za jediné slovo a opäť raz chýbajúca práca so širším kontextom.

3.3.4 Overovanie informácií

Nasledovný typ chyby je úzko prepojený s predošlým - súvisí s prácou prekladateľa so slovníkmi, príručkami, paralelnými textami a inými relevantnými materiálmi.

A: „War is a racket. It always has been ... A racket is best described, I believe, as something that is not what it seems to the majority of the people. Only a small "inside" group knows what it is about.“

P: „Vojna je raketa. Vždy ňou bola. [...] Myslím si, že raketu najlepšie vystihuje to, že je niečím, za čo ju väčšina ľudí nepovažuje. Len nepatrná skupina „zasvätencov“ vie, o čom to je.“

N: Vojna je špinavý biznis. Vždy ním bola. [...] Myslím, že „špinavý biznis“ najlepšie vystihuje to, že je niečím, za čo ho väčšina ľudí nepovažuje. Len malá skupina zasvätených vie, o čo ide.“

Takáto chyba je takmer nepochopiteľná a v každom prípade neospravedliteľná. Slovo *racket* má význam nelegálneho spôsobu získavania peňazí a nie je to pritom žiadny špeciálny frazeologizmus - každý slovník, na ktorý sme narazili, uvádza tento význam na jednom z prvých miest. Neexistuje dôvod, prečo by prekladateľ nedokázal zistiť, čo sa v texte slovom

racket myslí. Čo je ešte prekvapujúcejšie, bezprostredne po prvom výskyte slova sa v texte pomerne jasne vysvetľuje, čo to vlastne *racket* je. Prekladateľ však napriek tomu nemal problém použiť slovo, ktoré v danom kontexte nedáva absolútne žiadny zmysel. Je to snáď najzjavnejší dôkaz toho, že prekladateľ postupoval mechanicky, bez hlbšej (alebo akejkoľvek) analýzy textu a výsledkom jeho práce bolo len obyčajné nahrádzanie slov za iné na tej najnižšej možnej úrovni.

3.3.5 Nežiaduce slovné hračky

Posledný typ chyby, na ktorý by sme chceli upozorniť, je slovná hračka, ktorú nezamýšľal ani autor originálu, a dokonca ani prekladateľ.

A': „*It's respectable to be addicted to profit, no matter what the cost.*”

P: „*Je úctyhodné byť závislý na zisku nezávisle na tom, čo to bude stáť.*“

N: *Závislosť od zisku je dnes úctyhodná, bez ohľadu na to, akú daň si vyžiada.*

Prekladateľ si okrem použitia nesprávnej predložky pravdepodobne neuvedomil, že dve slová v tejto pomerne krátkej vete majú rovnaký slovotvorný základ. V tomto prípade ide o titulok vo filme, ktorý divák uvidí asi na dve sekundy, a preto by nebolo vhodné, keby sa začal zamýšľať nad tým, či je vo vete skrytá slovná hračka alebo nie. Niektorí diváci by si to zrejme vôbec nevšimli, ale iní by si mohli a titulok by potom odlákal ich pozornosť od myšlienok odznievajúcich vo filme. A to je účinok, ktorému sa musí prekladateľ v každom prípade vyhnúť.

Posledná skupina analyzovaných chýb jasne dokazuje, ako veľmi sú prekladateľské zručnosti pri preklade potrebné. Prekladateľ musí brať do úvahy tak kontext v texte ako aj v cieľovej kultúre, musí urobiť dôkladnú analýzu východiskového textu a nepostupovať mechanicky, musí si neustále overovať významy slov, pracovať so všetkými dostupnými materiálmi (nielen s prekladovými slovníkmi) a vždy si po sebe svoju prácu skontrolovať.

4 ZÁVER

Na analyzovaných ukážkach sme videli, že neodborní prekladatelia často zlyhali vo svojej primárnej funkcii - ich preklady boli miestami nezrozumiteľné a informácie preniesli často neúplné alebo pretvorené. Viaceré z uvedených chýb boli pritom zbytočné a jednoduché kontrolné prečítanie prekladu by ich určite bolo odhalilo. Iné vznikli kvôli lenivosti alebo nechote overiť si to, čo sa prekladatelia mylne domnievali, že poznajú.

Mnohí amatérski prekladatelia si myslia, že jediným predpokladom na dobrý preklad je jazyková kompetencia. Ako sme však videli, jazykové znalosti im často nestačili, a to dokonca častejšie v materinskom jazyku ako v cudzom. Sme presvedčení, že pokiaľ si prekladateľ neosvojí aspoň základy teórie prekladu, je nepravdepodobné, že bude schopný vytvoriť kvalitný preklad. Prekladateľ musí byť oboznámený s procesom translácie a vedome musí pracovať s východiskovým textom, pričom si tiež musí uvedomovať rozdiely medzi oboma jazykmi a kultúrami.

Prekladateľom z nášho výskumu by sme odporučili prečítať si niekoľko teoretických aj praktických príručiek o preklade, preštudovať si množstvo príkladov dobrých prekladov a neustále pracovať na zlepšovaní svojich pracovných jazykov ako aj na poznaní východiskového a cieľového kultúrneho priestoru.

Veríme, že táto práca pomohla potvrdiť myšlienku, že prekladateľom sa človek nerodí, ale sa ním stáva.

Literatúra

- BÁZLIK, M., VOTRUBA, M. 2008. *Porovnávací gramatika anglického a slovenského jazyka*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského.
- Cambridge Academic Content Dictionary* [online]. 2008. Cambridge: Cambridge University Press. Cit. 2011-03-15]. Dostupné na internete: <<http://dictionary.cambridge.org/dictionary/american-english/>>.
- CARTER, R., McMARTHY M. 2006. *Cambridge Grammar of English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Davies, Mark. (2008-) *The Corpus of Contemporary American English: 425 million words, 1990-present*. [Cit. 2011-03-17]. Dostupné na internete: <<http://corpus.byu.edu/coca/>>.
- KUBIŠOVÁ A., BÁZLIK, M., VOTRUBA M. 2000. *Porovnávací gramatika anglického a slovenského jazyka II*. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského. *Longman Exams Dictionary CD-ROM*. 2006. Pearson Education Limited.
- Krátky slovník slovenského jazyka, 4., doplnené a upravené vyd.* 2003. Bratislava: Veda. [Cit. 2001-03-02]. Dostupné na internete: <<http://slovniky.korpus.sk/>>.
- GREENBAUM, S., QUIRK, R. 2004. *A Student's Grammar of the English Language*. London. Longman.
- MISTRÍK, J. 1966. *Slovosled a vetosled v slovenčine*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- RAKŠANYIOVÁ, J. 2005. *Preklad ako interkultúrna komunikácia*. Bratislava : AnaPress.
- Slovenský národný korpus – prim-5.0-public-all*. 2011. Bratislava : Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV. Dostupné na internete: <<http://korpus.juls.savba.sk/>>.
- SWAN, M. 2005. *Practical English Usage*. Oxford: Oxford University Press.

Resumé

The paper is based on our research into some typical errors of Slovak non-professional translators when translating popular texts from English. We divide the errors into three groups based on whether the deficiencies are related to the source language, the target language or to translation skills in general. We supply at least one example and a suggestion of a more appropriate translation for every type of error. We also provide an explanation for the inaccuracy of the given translations and try to think of the reasons that led to them. The paper does not try to cover all errors made by non-professional translators but rather focuses on the ones that are usually not explicitly pointed out in Slovak theoretical works on translation.

Doplniť ISBN, opraviť dve spojenia

Bc. Lýdia Machová
Jána Švermu 1178/12
958 01 Partizánske
lydia.machova@gmail.com